

ปुरुณะธัญญา : การถอดรหัสหมายจากภาพจำหลักปราสาทหินพนมรุ้ง
สู่การสร้างสรรค่านาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย

Puranathanyaka : Decoding of Symbols From Prasat Hin PhanomRung Etched
Image to the Creation of Performing Arts

พีรนนต์ เจือจันทร์^{1*}, อุรารมย์ จันทมาลา²
Peeranan Juejan^{1*} Ourarom Chantamala²

Received: April 17, 2024

Revised: June 12, 2024

Accepted: June 15, 2024

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องปुरुณะธัญญา : การถอดรหัสหมายจากภาพจำหลักปราสาทหินพนมรุ้งสู่การสร้างสรรค่านาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาพจำหลัก “พิธีปुरुณะธัญญา” ที่มูขุชมประตูปราสาทประธานของปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อสร้างสรรค่านาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจากการศึกษาภาพจำหลัก “พิธีปुरुณะธัญญา” ของปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกต และการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และประชาชนทั่วไป แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ภาพจำหลักพิธีปुरुณะธัญญา หรือ “พิธีหว่านธัญพืชมงคล” คือ พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์และเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่จารึกร่องรอยทางคติความเชื่อ ประเพณี วิธีการดำรงชีวิตของผู้คนในยุควัฒนธรรมขอมโบราณ อันเป็นต้นแบบทางความเชื่อของการมีหลักประกันความอุดมสมบูรณ์ในช่วงเริ่มต้นของฤดูกาลการทำเกษตรกรรมของมนุษย์ไม่ว่ายุคใดสมัยใด นำมาสู่การสร้างสรรค่านาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่แสดงออกถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมและสามารถสะท้อนความเป็นปัจจุบัน โดยการถอดรหัสและตีความหมายจากภาพต้นแบบการเลียนแบบท่าทาง และองค์ประกอบของภาพผ่านทฤษฎีการสร้างสรรค่านาฏกรรม 10 ขั้นตอน โดยแบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 มนตราวนัมรุง ช่วงที่ 2 ศรีธธา และช่วงที่ 3 ปुरुณะธัญญา อันสะท้อนให้เห็นแนวคิดในการนำหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาประกอบสร้างผสมผสานศาสตร์ทางด้านนาฏกรรม เพื่อให้เกิดต้นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวสถานที่เชิงประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดเศรษฐกิจในชุมชนและเป็นการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมความเชื่ออันเป็นปมเหตุของพิธีแรกนาขวัญให้คงอยู่คู่ชุมชนสังคม และประเทศชาติสืบไป

คำสำคัญ : ปुरुณะธัญญา , การถอดรหัสหมาย , ภาพจำหลักปราสาทหินพนมรุ้ง , การสร้างสรรค่านาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย

^{1*} นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Email: juejun59@gmail.com

² รองศาสตราจารย์.ดร. , สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Abstract

The thesis titled “Puranathanyaka: Deciphering the Meaning from the Carvings of Phanom Rung Stone Castle Towards the Creation of Contemporary Thai Dance” is a qualitative research study. The objectives are: 1) To study the carvings of the “Purana Thanyaka Ceremony” at the main castle gate porch of Phanom Rung Stone Castle in Chaloem Phra Kiat District, Buriram Province, and 2) To create contemporary Thai dance based on the study of the etched images of the “Purana Thanyaka Ceremony” at Phanom Rung Stone Castle in Chaloem Phra Kiat District, Buriram Province. The study involves examining relevant documents, related research, and field data collected through observation and interviews. The tools used to collect data include observation forms and interviews with knowledgeable individuals, practitioners, and the general public. The research results are presented by summarizing and discussing the findings both descriptively and analytically.

The research results reveal that the main image of the Puranathanyaka ceremony, or the “auspicious grain sowing ceremony,” is a sacred ritual and historical evidence reflecting the beliefs, traditions, and way of life of people during the Ancient Khmer cultural era. This ceremony serves as a model for the belief in ensuring abundance at the beginning of the farming season, transcending various eras. The study led to the creation of contemporary Thai dance that expresses its cultural roots while reflecting the present. This dance is developed by deciphering and interpreting the meanings from the original images, imitations, and pictorial elements, using a theory of creation in 10 steps. These steps are divided into three periods of expression: 1) Mantravanamrung, 2) Sattha, and 3) Puranathanyaka. These periods reflect the concept of utilizing historical evidence to create and combine the science of dance, thereby generating cultural capital that represents a local identity. This initiative links tourism to historical sites, boosts the local economy, and preserves the heritage, wisdom, culture, and beliefs foundational to the First Na Kwan Ceremony. This, in turn, fosters continuity within the social community and the nation.

Keywords: Puranathanyaka, deciphering the meaning, etchings of Prasat Hin Phanom Rung, creation of contemporary Thai dance

บทนำ

ปราสาทหินพนมรุ้งมีภาพจำหลักแสดงเรื่องราวในศาสนาฮินดูมากมาย เช่น ศิวนาฏราชอวตารของพระนารายณ์ ภาพชีวิตประจำวันของฤๅษี เทพประจำทิศ ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ซึ่งภาพสลักเหล่านี้ล้วนแล้วเป็นภาพสลักชั้นครู ที่นักท่องเที่ยวหรือประชาชนทั่วไปนั้นรู้จักเป็นอย่างดี ทว่าก็มีภาพสลักภาพหนึ่งที่มักจะถูกมองข้ามไปของปราสาท ประธาน สะท้อนให้เห็นถึงพิธีกรรมอันเกี่ยวกับการเกษตร และความอุดมสมบูรณ์ของฤๅษีในนิภายปาศุปตะ ภาพสลักชุดนี้ เรียกว่า “พิธีปุณะธัญญา” (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. 2549 : 331-333) ที่ไม่ได้ถูกมองเห็นถึงความสำคัญ ด้วยสาเหตุนี้ผู้วิจัยใคร่ นำเสนอให้ภาพสลักชุดนี้ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายเช่นภาพสลักชั้นครู แม้ในปัจจุบันวัฒนธรรมขอมจะเสื่อมสลายลงแล้ว

แต่กลับปรากฏว่าในวัฒนธรรมกระแสหลักนั้นมีความเชื่อในตนเอง เดียวกันยังสะท้อนให้เห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ยังส่งอิทธิพลต่อความเชื่อมั่นมนุษย์ไม่ว่าจะยุคสมัยใด มนุษย์ยังมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ และต้องการหลักประกันในเรื่องของการทำการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์

พิธีปุณณະธัญญา นักวิชาการทางประวัติศาสตร์อย่าง (วรรณัย พงศาชลากร. 2560 : 1) ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นพิธีที่อาจเทียบเคียงกับพิธีแรกนาขวัญ หรือพระราชพิธีพืชมงคลของไทย เป็นพิธีทำขวัญพืชพรรณธัญญาหารที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติเพื่อสนองความเชื่อ และความศรัทธาในการเพาะปลูกข้าวและพืชจำพวกงา มีฤๅษีหรือนักบวชเป็นผู้ประกอบพิธีในการปลูกเสกเมล็ดพันธุ์พืชให้มีความสมบูรณ์งอกงาม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่เกษตรกรที่หวั่นต่อภัยอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างเพาะปลูกให้มีความศรัทธาและเชื่อมั่นด้วยการบวงสรวงเทวดา โดยพิธีเสี่ยงทายทำนายความสมบูรณ์ของปริมาณน้ำ สภาพ ดิน ฟ้า อากาศ เกษตรกรส่วนหนึ่งจึงถือเอาพิธีปุณณະธัญญา คือ วันเริ่มต้นฤกษ์หว่านไถ

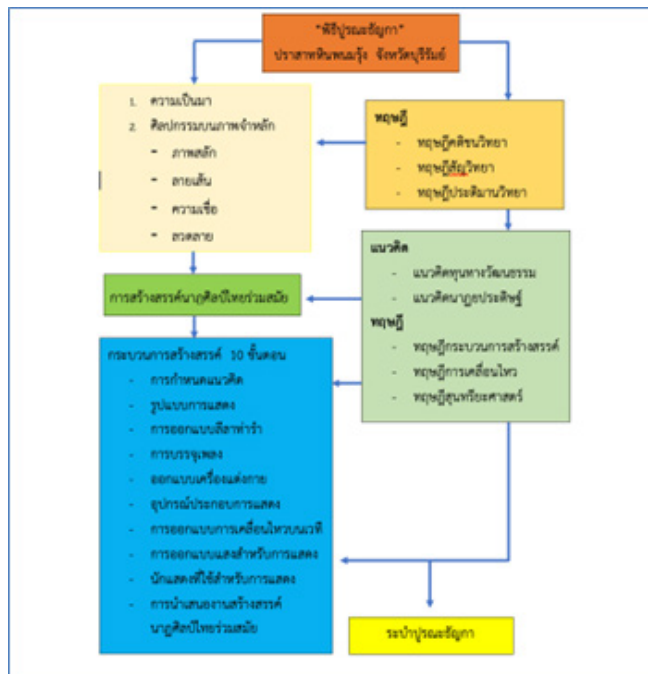
จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะอนุรักษ์ ความเชื่อดังกล่าวให้คงอยู่ ผ่านวิธีการสร้างสรรค์นาฏกรรมอีกนัยหนึ่งนั้นเพื่อเป็นการยึดโยงชุมชน ให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ความทรงจำอันมีคุณค่า อันจะทำให้ความเชื่อศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้นให้คงอยู่สืบไป จากการศึกษาความหมายที่ปรากฏในภาพพิธีปุณณະธัญญาในประเด็นคติความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ โดยนำมาถ่ายทอดผ่านจินตนาการในรูปแบบการแสดงสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุดปุณณະธัญญา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพจำหลัก “พิธีปุณณະธัญญา” ที่มุขขัณฑ์ประตูปราสาทประธานของปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจากการศึกษาภาพจำหลัก “พิธีปุณณະธัญญา” ของปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาภาพจำหลัก “พิธีปุณณະธัญญา” ที่มุขขัณฑ์ประตูปราสาทประธานของปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างสรรค์การแสดงดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องปุณระธัญญา : การถอดรหัสหมายจากภาพจำหลักปราสาทหินพนมรุ้งสู่การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลจากกลุ่มประชากรอำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน และกลุ่มตัวอย่างโดยทำการคัดเลือกแบบเจาะจง ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้รู้ (Key informants) ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์และด้านดนตรี จำนวน 6 คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ นิสิตปริญญาตรี สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามจำนวน 8 คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.3 ประชาชนทั่วไป (General Informants) ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวปราสาทหินพนมรุ้งจำนวน 20 คน

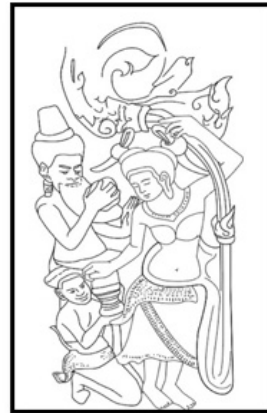
2) ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสรรค์ประกอบด้วยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจากเอกสารทั้งเอกสารวิชาการ บทความและเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งจากสื่อทางอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและข้อมูลเบื้องต้นของปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งจากการสำรวจและสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเอกสารที่ได้รับรวบรวมไว้ โดยผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการสร้างสรรค์ 10 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การกำหนดแนวคิด 2) รูปแบบการแสดง 3) การออกแบบกระบวนการท่ารำ 4) การบรรจุมusic 5) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 6) อุปกรณ์ประกอบการแสดง

7) การออกแบบการเคลื่อนไหวบนเวที 8) การออกแบบแสงสำหรับการแสดง 9) การคัดเลือกนักแสดง 10) การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล นอกจากนี้ยังใช้การสำรวจการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ 3) กลุ่มประชาชนทั่วไป ซึ่งแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือแล้วนำมาดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าและนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างแล้วนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

4) การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากเอกสารการสัมภาษณ์ พร้อมจัดระบบหมวดหมู่ นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียง บันทึกภาพ และการจดบันทึกมาสรุปสาระสำคัญแล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์

5) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาที่วิเคราะห์ได้มาสร้างสรรค์การแสดงผ่านแนวคิดและทฤษฎีกระบวนการสร้างสรรค์ 10 ขั้นตอน แล้วนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแล้วนำข้อเสนอแนะมาพัฒนา และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบวีดิทัศน์และการแสดงบนเวที

ภาพประกอบที่ 2 ภาพจำหลักพิธีปุณณัฎฐกาและภาพร่างภาพจำหลักพิธีปุณณัฎฐกา

ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

ภาพสตรีที่กำลังแสดงอาภักตริยาหยาบกำเมล็ดพันธุ์พืชจากหม้อกลศจากข้าบริวาร แสดงให้เห็นว่าสตรีเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการทำการเกษตรกรรม เนื่องจากเป็นเพศผู้ให้กำเนิดของทุกสรรพสิ่ง ตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่แพร่กระจายเข้าสู่ดินแดนอารยธรรมขอมโบราณ จากการศึกษาเทศกาลต่าง ๆ ในภูมิภาคอินโดจีนใต้ มีบางเทศกาลที่เป็นการบูชาเกี่ยวกับการเกษตร เรียกว่า “โปงคัล” หรือ “มกรสังกรานติ” เทศกาลนี้เป็นเทศกาลที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในบรรดาเทศกาลทั้งหมด ช่วงที่ชาวนาเก็บเกี่ยวผลผลิตจากการเกษตรนำมาไว้ที่บ้านแล้วทำการขอบคุณเทวดาทุกเข้าสตรีในครอบครัวต่าง ๆ จะโรยสีข้างหน้าประตูบ้านโดยโรยแบ่งข้าวสีขาว เป็นรูป “รังโคลี” และรูปต่าง ๆ การสลักลายเส้น โดยเส้นโครงสร้างที่เป็นแกนของภาพเป็นเส้นโค้งในแนวตั้งให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว มีความกลมกลืนกับพื้นที่ของกรอบประตูปราสาท สีสันลักษณะของสตรีขอมโบราณที่มีความอวบอ้วน องค์ประกอบของเส้นและรูปทรงที่นูนออกมาจากพื้นผนังทำให้เห็นเรือนร่าง สัดส่วนของสตรีอย่างสมบูรณ์ มีทรวดทรงอ่อนนุ่มละมุนละม้ายด้วยเส้นโค้งที่ประสานกันอย่างอ่อนหวาน แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรม กิริยาอาการการโปรยเมล็ดพันธุ์พืช เปรียบเสมือนภาพดังกล่าวสามารถเคลื่อนไหวได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาศิลปกรรมที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ของปราสาทหินพนมรุ้ง อันแสดงถึงคติมงคลความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งนอกจากภาพจำหลัก “พิธีปุณณัฎฐกา” แล้วนั้น ผู้วิจัยยังพบว่าศิลปกรรมต่าง ๆ ที่เป็นสัญลักษณ์

สื่อถึงการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ตามคติความเชื่อของพราหมณ์ - ฮินดู อันได้แก่ ศิวลึงค์ ประติมากรรมรูปพระวรุณ เทพเจ้าแห่งสายฝน ภาพสลักดอกบัวแปดกลีบ ภาพสลักลายดอกไม้วรรณพุกษา ภาพสลักลายดอกบัวขาบและดอกบัว กุมุท ภาพสลักลวดลายมกรคายนาศ ภาพสลักมกรคายท่อนพวงมาลัย และสะพานนาคราช ซึ่งศิลปกรรมดังกล่าวเป็นการ สื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลและแนวทางในการ สร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด ปุณระธัญญา

2) เพื่อสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจากการศึกษาภาพจำหลัก “พิธีปุณระธัญญา” ของปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ การสร้างสรรค์การแสดงชุด “ปุณระธัญญา” ผู้วิจัยได้นำทฤษฎี นาฏยประดิษฐ์ ของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547 : 225 - 256) ทั้งหมด 10 ขั้นตอน มาใช้ในการสร้างสรรค์การแสดง โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

1) การกำหนดแนวคิด จากภาพสลักพิธีปุณระธัญญาด้านหน้าสุดของปราสาทประธาน คือ ความต้องการ หลักประกันในความอุดมสมบูรณ์ของมนุษย์ ภาพมงคลของพิธีกรรมแรกนาขวัญอันศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า พิธีปุณระธัญญา หรือ “พิธีหว่านธัญพืชมงคล” ในช่วงเริ่มต้นฤดูกาลผลิตใหม่ของผู้คนในยุคโบราณ ผู้วิจัยจึงได้ถอดรหัสหมายจากภาพจำหลักพิธี ปุณระธัญญา โดยตีความจากลักษณะท่าทางของสตรีชั้นสูงที่กำลังทำการหว่านธัญพืชมงคล อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดม สมบูรณ์ตามคติความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู มาสร้างสรรค์ตามกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ที่มี แบบแผน ผ่านหลักการและทฤษฎีทางนาฏศิลป์สู่การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด ปุณระธัญญา

2) รูปแบบการแสดง ผู้วิจัยมีแนวทางในการสร้างสรรค์นาฏกรรมร่วมสมัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วงดังนี้ ช่วงที่ 1 มนตราวนันมรุ้ง แสดงถึงมนต์เสน่ห์ และมนต์ขลังแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของเทวสถานอันงดงามที่ตั้ง ตระหง่านอบอวลฟ้าอาบพื้นดินมาอย่างยาวนาน ผ่านความงดงามของสตรีเปรียบดั่งนางเทพอัปสรที่มาร่ายรำจำลองจากหลัก ฐานที่ปรากฏเรียงรายอยู่ภายในปราสาทพนมรุ้ง

ช่วงที่ 2 ศรัทธา แสดงถึงความศรัทธาที่มีต่อเทพเจ้า เชื่อว่าเทพเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดของทุกสรรพสิ่ง และ อำนาจผลให้พืชพรรณธัญญาหาร มีความเจริญงอกงามและอุดมสมบูรณ์

ช่วงที่ 3 ปุณระธัญญา แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง ความอุดมสมบูรณ์ของ ดิน น้ำ ฟ้า ป่า เขา ที่เกิดจาก ความศักดิ์สิทธิ์ อำนาจบารมีแห่งพิธีปุณระธัญญา

3) การออกแบบลีลาท่ารำ การออกแบบลีลาท่ารำ ผู้วิจัยได้นำทักษะของการแสดง 2 ประเภทมาผสม ผสานได้แก่ นาฏศิลป์ไทย และนาฏศิลป์ร่วมสมัย ผนวกกับท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยเลียนแบบจากศิลปกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมอันเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ สามารถจำแนกการออกแบบท่ารำได้ ดังนี้

ภาพที่ 3 การออกแบบลีลาท่ารำที่สื่อถึงสตรีผู้สูงศักดิ์ยืนเหนียวกิ่งไม้และท่ารำที่สื่อถึงพระพิรุณทรงนาค
ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

ภาพที่ 4 การออกแบบลีลาท่ารำที่สื่อถึงมกรคายนาคและท่ารำที่สื่อถึงคิวนาฏราช
ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

4) การบรรจเพลง ผู้วิจัยจึงออกแบบแนวคิดในการใช้เสียงและดนตรี แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 มนตราวนัมรุง ใช้ขอและกระจับปี่เป็นเสียงหลักในการบรรเลงเพื่อสื่อถึงมนต์ขลังแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ใช้เสียงกลองกันตรึมเป็นเสียงประกอบจังหวะที่สื่อถึงพลังอำนาจ สอดแทรกด้วยเสียงดนตรีสากลเข้ามาประกอบเพื่อสร้างความไพเราะ ช่วงที่ 2 ศรัทธา ใช้เสียงสังข์นำเข้าสู่ช่วงจังหวะที่ 2 เป็นสัญญาณของเสียงที่เชื่อว่าสามารถสื่อไปถึงเทพเจ้าได้ และใช้เสียงปี่มโหรีและเสียงขอเป็นเสียงหลัก คงไว้ซึ่งทำนองกันตรึมแบบโบราณ มีเสียงดนตรีไทยและดนตรีสากลเข้ามาประกอบเพื่อสร้างความไพเราะให้ความรู้สึกถึงการสักการบูชา ช่วงที่ 3 ปูณระธัญญา ใช้เสียงขอกับเสียงปี่ดำเนินทำนองหลักก่อนนำเข้าสู่การบรรเลงแบบผสมวง โดยใช้ท่วงทำนองดนตรีที่สร้างสรรค์มาจากทำนองกันตรึมโบราณ ผสมผสานกับเครื่องดนตรีสากลสอดแทรกบางช่วงของการบรรเลง

5) ออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำแบบร่างเครื่องแต่งกายโดยยึดหลักตามแนวความคิดการผสมผสานมาจัดสร้างโดยมีการออกแบบ 3 ส่วน อันประกอบไปด้วย 1) ศิราภรณ์ 2) ภัสตราภรณ์ 3) ถนิมพิมพาภรณ์ ผู้วิจัยจึงเกิดองค์ความรู้ในการออกแบบเครื่องแต่งกาย ได้กำหนดแนวคิดหลักในการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย คือ การนำเอกลักษณ์หรือลักษณะเด่นด้านลวดลาย รูปทรง ของภาพจำหลักพิธีปูณระธัญญา ผสมผสานกับการแต่งกายของเรือมอัสราบุรีรัมย์ โดยยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิม แต่เพิ่มรสความงดงาม ความสง่างาม และสะท้อนความหมายเชิงบริบทของพื้นที่ เพื่อสื่อให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมขอมและกลุ่มวัฒนธรรมอีสานใต้

ภาพที่ 5 การออกแบบเครื่องแต่งกาย
ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

6) อุปกรณ์ประกอบการแสดง ผู้วิจัยแบ่งอุปกรณ์การแสดงออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

6.1) อุปกรณ์ประกอบการแสดง ผู้วิจัยใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง ดังนี้ 6.1.1) หม้อดินเผา (หม้อปुरुณฆฏะ) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ชาวอินเดียโบราณสร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อเป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ มั่งคั่ง 6.1.2) พานใส่เมล็ดธัญพืชตามที่ปรากฏในพิธีพิฆมกมลแรกนาขวัญ เป็นเครื่องสักการบูชาเทพเจ้าก่อนที่จะทำการ เพาะปลูกพืชพรรณธัญญาหาร

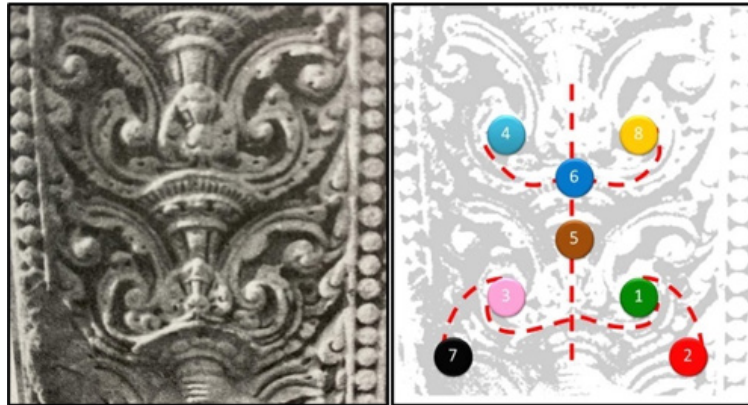
ภาพที่ 6 การออกแบบอุปกรณ์ประกอบการแสดง หม้อดินเผา (หม้อปुरुณฆฏะ) และ พานใส่เมล็ดธัญพืช
ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

6.2) อุปกรณ์ประกอบฉาก ผู้วิจัยใช้อุปกรณ์ประกอบฉาก ดังนี้ 6.2.1) องค์ศิวลึงค์ เพื่อสื่อถึงรูปเคารพสูงสุดของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ลัทธิไศวะนิกาย เพื่อเป็นที่สถิตแห่งพระศิวะ 6.2.2) แท่นหินสลักลายดอกบัวเป็นอุปกรณ์ประกอบฉากที่ใช้สำหรับเป็นแท่นวางเครื่องบรรวงสรรว อันได้แก่ หม้อปुरुณฆฏะ และพานใส่เมล็ดธัญพืช

ภาพที่ 7 การออกแบบอุปกรณ์ประกอบฉาก องค์ศิวลึงค์และแท่นหินสลักลายดอกบัว
ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

7) การออกแบบพื้นที่สำหรับการแสดงและการเคลื่อนไหวบนเวที ผู้วิจัยได้ออกแบบ การใช้พื้นที่ การแปรแถว และการตั้งซุ่ม โดยมีแรงบันดาลใจในการออกแบบที่ได้มาจากลวดลายพรรณพฤกษาเป็นลวดลายที่เป็นลักษณะของกิ่ง ก้าน ใบ และดอกของต้นไม้ที่เกี่ยวพันกัน โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์การจัดองค์ประกอบศิลป์ของลวดลายสามารถสื่อความหมายขยาย ภาพของกระบวนการทำให้เกิดความแปลกใหม่ และสามารถสะท้อนรูปแบบศิลปกรรมของเขมรให้เด่นชัดขึ้น เช่น การออกแบบพื้นที่การแปรแถวจากลายก้านต่อดอก ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบแถวตามลักษณะของลวดลายและคำนึงถึงความสมดุลของการจัดองค์ประกอบแถว โดยกำหนดให้ระดับความสูงของนักแสดงมีความแตกต่างกันจากระดับต่ำสุด ไปจนถึงระดับสูงสุด ดังนี้

ภาพที่ 8 การออกแบบพื้นที่สำหรับการแสดงและการเคลื่อนไหวบนเวที
ที่มา : ผู้วิจัย, 2566

8) การออกแบบแสงสำหรับการแสดง ในการจัดแสงสำหรับออกแบบแสงเวทีการแสดง ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการออกแบบแสงไว้ดังนี้ Position และ Scene Position คือ ตำแหน่งบนเวทีการแสดงประกอบไปด้วย ตำแหน่งของนักแสดงและการเคลื่อนที่ของนักแสดง ได้แก่ ช่วงที่ 1 การออกแบบแสง ใช้ไฟส่องลงยังตำแหน่งกลางของเวที เพื่อสร้างมิติให้กับฉากการแสดง เลือกใช้แสงสีเหลืองและสีฟ้าผสมผสานกัน ให้อารมณ์ถึงความสงบเงียบและดูยาวเกรงต่ออำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วงที่ 2 การออกแบบแสง ใช้ไฟส่องลงทั้งหมด 3 ส่วน คือบริเวณตรงกลาง ด้านซ้าย ด้านขวา ของเวทีการแสดง โดยเลือกใช้แสงโทนสีส้ม สีเหลือง และสีน้ำเงิน เพื่อสร้างบรรยากาศถึงการเคารพบูชา และใช้แสงสีเหลืองเป็นจุดโฟกัสของฉากการแสดงบริเวณตรงกลาง เพื่อให้เกิดความโดดเด่น ในช่วงที่มีการแสดง ช่วงที่ 3 การออกแบบแสง ใช้ไฟสีเหลืองทองส่องบริเวณทั่วเวทีโดยส่องไฟเป็นจุดเพื่อสร้างมิติให้กับฉากการแสดง และใช้ไฟสีน้ำเงินเข้มผสมกับสีส้มส่องบริเวณที่ผู้แสดงกำลังทำการแสดงอยู่ เพื่อเป็นจุดนำสายตาให้เกิดความโดดเด่น และลดแสงที่ไปกระทบต่อฉากอุปกรณ์การแสดง เพื่อไม่ให้เป็นที่ที่มีจุดเด่นมากเกินไป

9) นักแสดงที่ใช้สำหรับการแสดง การสร้างสรรค์นาฏกรรมร่วมสมัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกนักแสดงให้ตรงกับชุดการแสดงปุณณธัญญา ดังนี้ 1) นักแสดงหญิงจำนวน 8 คน จะต้องมีความสูงระหว่าง 160 เซนติเมตรขึ้นไปแต่ไม่เกิน 170 เซนติเมตร มีรูปร่างที่ตีสมส่วน ใบหน้าได้รูปมีความสวยงาม อันเนื่องด้วยการออกแบบการแสดงชุดนี้ ผู้สร้างสรรค์ต้องการอวดกระบวนท่ารำ กระบวนการแปรแถว เครื่องแต่งกายที่มีความสวยงาม จึงจำเป็นต้องคัดเลือกนักแสดงที่มีความสูงและรูปร่างดี เพื่อให้การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยชุดปุณณธัญญา มีความงดงามและโดดเด่น 2) นักแสดงจะต้องมีความสามารถและมีพื้นฐานในการปฏิบัติท่ารำนานาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์สากลได้ดี ในหลักเกณฑ์นี้ผู้สร้างสรรค์ต้องการให้ลักษณะของท่ารำมีความพิเศษและแตกต่างจากท่ารำทั่วไป คือ ท่ารำจะมีความอ่อนช้อย ผสมผสานกับความแข็งแรง ถ่ายทอดอารมณ์ของการแสดงได้ดี 3) มีทัศนคติที่ดีในการทำงานและมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีความตั้งใจและขยันหมั่นเพียรในการฝึกซ้อมการแสดง

10) การนำเสนองานสร้างสรรค์ การนำเสนองานสร้างสรรค์นาฏกรรมร่วมสมัย ผู้วิจัยได้วางแผนดำเนินการโดยนำเสนอการแสดงต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และนำเสนอต่อกลุ่มผู้รู้ และผู้ปฏิบัติ ร่วมกันวิพากษ์ วิเคราะห์ เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ การแสดง ก่อนที่จะเผยแพร่ออกสู่สาธารณชน

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของภาพจำหลักพิธีปุณณະธัญญาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างสรรค์ และศึกษาลักษณะเฉพาะของการเคลื่อนไหวร่างกายของนาฏศิลป์ไทย และนาฏศิลป์ร่วมสมัยโดยใช้ทฤษฎีการเคลื่อนไหวร่างกายในการวิเคราะห์เพื่อให้ได้งานสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ จากการศึกษาศิลปกรรมที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ของปราสาทหินพนมรุ้ง อันแสดงถึงคติมงคลความอุดมสมบูรณ์ อันได้แก่ ภาพจำหลักพิธีปุณณະธัญญา ศิวลึงค์ ประติมากรรมรูปพระวรุณเทพเจ้าแห่งสายฝน ภาพสลักดอกบัวแปดกลีบภาพสลักลายดอกไม้พรรณพฤกษา ภาพสลักลายดอกบัวขาบและดอกบัวกุ่มพู่ ภาพสลักลวดลายมกรคายนาคภาพสลักมกรคายท่อนพวงมาลัย และสะพานนาคราช แบ่งได้ 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 มนตราวนัมรุ้ง แสดงถึงมนต์เสน่ห์ และมนต์ขลังแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของเทวสถานอันงดงามที่ตั้งตระหง่านอาบฟ้าอาบแผ่นดินมาอย่างยาวนาน ผ่านความงดงามของสตรีเปรียบดั่งนางเทพอัปสรที่มาร่ายรำ จำลองจากหลักฐานที่ปรากฏเรียงรายอยู่ภายในปราสาทพนมรุ้ง ช่วงที่ 2 ศรัทธา แสดงถึงความศรัทธาที่มีต่อเทพเจ้า เชื่อว่าเทพเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดของทุกสรรพสิ่ง และอำนวยผลให้พืชพรรณธัญญาหาร มีความเจริญงอกงามและอุดมสมบูรณ์ ช่วงที่ 3 ปุณณະธัญญา แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง ความอุดมสมบูรณ์ของ ดิน น้ำ ฟ้า ป่า เขา ที่เกิดจากความศักดิ์สิทธิ์ อำนาจบารมีแห่งพิธีปุณณະธัญญา

การสร้างสรรค์กระบวนท่ารำมีการออกแบบท่ารำเอกลักษณ์จากการศึกษารูปภาพและรูปแบบสัณฐานของศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ และผสมผสานท่ารำจากนาฏศิลป์ไทย และนาฏศิลป์ร่วมสมัย จำนวน 33 กระบวนท่า การบรรจุเพลงใช้เครื่องดนตรีท้องถิ่น เครื่องดนตรีไทย และสากล โดยการออกแบบโครงสร้างของสำเนียงเพลง ทั้งจังหวะช้า และจังหวะเร็ว ให้มีกลิ่นอายความเป็นสำเนียงเขมรที่ผสมผสานกับสำเนียงภาคกลาง และภาคอีสาน เพื่อให้เกิดท่วงทำนองใหม่ที่มีความหลากหลาย อีกทั้งการออกแบบจังหวะของหน้าทับที่ใช้ประกอบท่ารำจะต้องมีการสอดประสานกันอย่างเหมาะสม รูปแบบเครื่องแต่งกายออกแบบโดยผสมผสานจากภาพจำหลักพิธีปุณณະธัญญา ภาพจำหลักนางอัปสรของปราสาทนครวัด และวัฒนธรรมการแต่งกายของท้องถิ่นอีสานใต้ รวมทั้งการแสดงเรื่อบุริรัมย์ อุปกรณ์ประกอบการแสดง ผู้วิจัยแบ่งอุปกรณ์ประกอบการแสดงออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) อุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ หม้อดินเผา (หม้อปุณณฆฏะ) และพานใส่เมล็ดธัญพืช 2) อุปกรณ์ประกอบฉาก คือ องค์กรศิวลึงค์ และแท่นหินสลักลายดอกบัววางเครื่องบรรจงสรวง การออกแบบพื้นที่สำหรับการแสดงและ การเคลื่อนไหวบนเวที ใช้รูปแบบ Site-specific dance มาเป็นแนวทางในการเลือกใช้พื้นที่และการออกแบบพื้นที่การแปรแถว โดยออกแบบจากภาพลายพรรณพฤกษาสผสมผสานกับเทคนิคสมัยใหม่ จำนวน 25 รูปแบบ การออกแบบแสงสำหรับการแสดง กำหนดแนวทางการออกแบบแสง คือ Position และ Scene Position โดยแบ่งตามรูปแบบการแสดง 3 ช่วง ช่วงที่ 1 ส่องไฟลงตรงกลางเวที สร้างมิติให้กับฉาก การแสดงใช้แสงโทนสีแบบเย็น ช่วงที่ 2 ใช้ไฟส่องลงทั้งหมด 3 ส่วน คือบริเวณตรงกลาง ด้านซ้าย และด้านขวา ใช้แสงสีเหลืองเป็นจุดโฟกัสของฉาก และช่วงที่ 3 ใช้ไฟโทนสีแบบเย็น ส่องบริเวณทั่วเวที เพื่อสร้างมิติให้เกิดความกว้างมากยิ่งขึ้น นักแสดงที่ใช้สำหรับการแสดงมีเกณฑ์ในการคัดเลือกนักแสดง คือ นักแสดงหญิงจำนวน 8 คน มีความสูงระหว่าง 160 ซม. ขึ้นไป มีรูปร่างที่ดีสัดส่วนใบหน้าได้รูปมีความสวยงาม มีความสามารถและมีพื้นฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์ร่วมสมัย และการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ ดำเนินการนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และนำเสนอต่อกลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติร่วมกันวิพากษ์ วิจารณ์ เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์การแสดงก่อนที่จะนำเสนอต่อคณะกรรมการ

อภิปรายผล

ปฐมนิเทศ : การถอดรหัสหมายจากภาพจำหลักปราสาทหินพนมรุ้งสู่การสร้างสรรค่านาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยภายใต้ความมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อศึกษาภาพจำหลัก “พิธีปฐมนิเทศ” ที่มุขขัณฑ์ประตูปราสาทประธานของปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อสร้างสรรค่านาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยจากการศึกษาภาพจำหลัก “พิธีปฐมนิเทศ” ของปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

การวิจัยครั้งนี้ค้นพบว่า การนำภาพหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อันเป็นศิลปะที่จารึกเรื่องราวทางคติความเชื่อ ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนในอดีตที่เป็นพื้นที่ทับซ้อนทางวัฒนธรรม มาถ่ายทอดผ่านกระบวนการสร้างสรรค์นาฏกรรมร่วมสมัย ที่เกิดจากการผสมผสานแนวความคิด การใช้องค์ความรู้เดิมมาประยุกต์ใช้และบูรณาการข้ามศาสตร์ โดยการสร้างสรรค์การแสดงจากทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรของชุมชนให้สามารถเชื่อมโยงพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้เป็นพื้นที่แห่งความทรงจำ โดยการเลือกใช้สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นพื้นที่แสดงตัวตนผ่านรูปแบบของนาฏกรรมร่วมสมัย อันสะท้อนให้เห็นแนวคิดในการนำหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาประกอบสร้างเพื่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถนำมาสร้างให้มูลค่าและรองรับกระแสของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในชุมชน เพื่อเพิ่มความเข้มแข็ง และความโดดเด่นให้กับชุมชนด้วยการพัฒนารูปแบบนาฏกรรมให้เข้ากับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาพบว่า การสร้างสรรค์กระบวนการทำนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยด้วยวิธีการถอดรหัสหมายที่ปรากฏผ่านภาพจำหลักทางประวัติศาสตร์ คือ การเชื่อมโยงมิติระหว่างกาลเวลาและการผสมผสานศาสตร์ของนาฏกรรมมากกว่าหนึ่งศาสตร์เข้าด้วยกันให้เป็นเอกภาพ ด้วยการสร้างสรรค์กระบวนการทำจากกรณีวิเคราะห์และตีความหมายจากภาพต้นแบบ และการเลียนแบบทำทางจากองค์ประกอบและโครงสร้างของภาพ ได้แก่ ลายเส้น รูปร่างรูปทรง และท่าทางต่าง ๆ จากการถอดรหัสหมายพบว่าภาพจำหลักที่เป็นศิลปะขอมมีความเป็นนาฏศิลป์แฝงอยู่ในลีลาท่าทางของภาพไม่ว่าจะเป็นภาพบุคคล ภาพเทพเจ้า และภาพสัตว์ ซึ่งเกิดจากความต้องการของช่างสลักภาพที่ต้องการให้ภาพจำหลักมีความสวยงาม จึงได้แต่งเติมลีลาท่าทางลงไปตามลักษณะธรรมชาติจนมีท่าทางคล้ายกับกำลังรำร่ายอยู่ การถอดรหัสหมายจึงเป็นการตีความจากสัญลักษณ์ของภาพโดยการนำลักษณะท่าทางของภาพมาการจัดวางให้เกิดมีระดับ องค์ และมิติจากภาพจำหลักที่เป็นรูปธรรมให้เป็นนามธรรม เกิดเป็นกระบวนการทำรำที่มีความแปลกตาสามารถสร้างแรงดึงดูดความสนใจและสะกดให้กับผู้ชมที่ได้ชมท่าทางการรำรู้สึกเหมือนชมภาพจำหลักที่มีชีวิต สะท้อนให้เห็นความเป็นตัวตนและยุคสมัยได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ ในการสร้างสรรค์ทำรำจำเป็นต้องคำนึงถึงความสมดุลของท่ารำ การทรงตัว และหลักการเคลื่อนไหวร่างกายตามแบบแผนของนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้ท่ารำเกิดความสมบูรณ์ในด้านดุลยภาพ และสุนทริยภาพมากยิ่งขึ้น

1. ภาพจำหลักพิธีปฐมนิเทศที่มุขขัณฑ์ประตูปราสาทประธานของปราสาทหินพนมรุ้งอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพจำหลักพิธีปฐมนิเทศปราสาทหินพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ที่อาจเทียบเคียงกับพิธีแรกนาขวัญ หรือพระราชพิธีพืชมงคลของไทย เป็นพิธีทำขวัญพืชพรรณธัญญาหารของปราสาทหินพนมรุ้ง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาศิลปะภาพจำหลักที่เสาคิดผนังขัณฑ์ประตูปราสาทพนมรุ้ง ด้านทิศตะวันออกเรียกว่า “พิธีปฐมนิเทศ” รวมทั้งศิลปกรรมที่ปรากฏเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นภาพแทนแห่งความบริบูรณ์มั่งคั่ง อันเป็นคติความเชื่อของเขมรโบราณที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรนามาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ และแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของถิ่นฐานบ้านเมือง อีกทั้งความเชื่อดังกล่าวยังมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จากความสำคัญของพิธีกรรมความเชื่อที่ปรากฏบนพื้นที่ในนั้นคือ “พิธีปฐมนิเทศ” ที่ปรากฏบนภาพจำหลัก อันแสดงให้เห็นถึงพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของเขมรโบราณ

ที่ปราสาทหินพนมรุ้งแม้ในปัจจุบันวัฒนธรรมขอมจะเสื่อมสลายลงแล้ว แต่กลับปรากฏว่าในวัฒนธรรมกระแสหลักนั้นมีความเชื่อในทำนองเดียวกันสะท้อนให้เห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ยังส่งอิทธิพลต่อความเชื่อมนุษย์ไม่ว่าจะยุคสมัยใด ซึ่งสอดคล้องกับ วรณีย์ พงศาชลากร (2560 : 1) ได้แสดงความเห็นว่าเป็นพิธีที่อาจเทียบเคียงกับพิธีแรกนาขวัญหรือพระราชพิธีพืชมงคลของไทย เป็นพิธีทำขวัญพืชพรรณธัญญาหารที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติเพื่อสนองความเชื่อและความศรัทธาในการเพาะปลูกข้าว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่เกษตรกรที่หวั่นต่อภัยอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างเพาะปลูกให้มีความศรัทธาและเชื่อมั่นด้วยการบวงสรวงเทวดาโดยพิธีเสี่ยงทายทำนายความสมบูรณ์ของปริมาณน้ำ สภาพดินฟ้าอากาศ เกษตรกรส่วนหนึ่งจึงถือเอาพิธีปุณณະธัญญา คือ วันเริ่มต้นฤกษ์หว่านไถ และยังสอดคล้องกับ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. (2549 : 331) พิธีปุณณະธัญญาเป็นพิธีกรรมอันเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของฤษีในนิยายปาลุปะตะ ณ ปราสาทหินพนมรุ้ง

2. การสร้างสรรค์นาฏกรรม ชุด ปุณณະธัญญา : การถอดรหัสหมายจากภาพจำหลักปราสาทหิน พนมรุ้ง สู่การสร้างสรรคานาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย การกำหนดแนวคิด เป็นการกำหนดแนวทางหรือหลักในการสร้างงาน ด้วยการจัดเรียงการแสดงให้เห็นความเหมาะสม ถือได้ว่าเป็นความคิดสำคัญซึ่งเป็นกรอบในการกำหนดขอบเขตของการสร้างสรรค์การแสดง โดยมีเนื้อหาที่ครอบคลุมเนื้อหาของการแสดงตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงจบการแสดง ซึ่งสอดคล้องกับ สุขสันติ แวงวรรณ (2565 : 85) ได้อธิบายว่า แนวคิด หมายถึง เส้นทางของความคิดโดยเส้นทางของความคิดจะต้องมีจุดเริ่มต้นในการดำเนินเรื่องและมีจุดจบ ผู้สร้างสรรค์จะต้องสามารถอธิบายเส้นทางของความคิดของตนที่เกิดจากการผสมผสานจินตนาการ จากฐานข้อมูลของแรงบันดาลใจเพื่อเป็นแนวคิดหรือโครงเรื่องสำหรับการ สร้างสรรค์ให้เห็นลำดับของการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์นั้นรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย กำหนดให้เป็นการผสมผสานมากกว่าหนึ่งจารีตมีการออกแบบเพื่อกำหนดสัดส่วนที่คงไว้ และสื่อหรือมีวิธีการที่จะนำเข้ามาประยุกต์ใช้กับการเลือกผสมผสานจารีตการแสดง ซึ่งการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไม่ใช่เพียงการสร้างสรรคงานทางศิลปะที่ใช้เฉพาะอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น แต่ยังใช้กระบวนการทางความคิดในเชิงเหตุและผล เรียกได้ว่าเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับสุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้อธิบายไว้ว่า การสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ การกำหนดในหนึ่งจารีต การกำหนดพัฒนาจากจารีตเดิม การกำหนดผสมผสานมากกว่าหนึ่งจารีต และการกำหนดจารีตใหม่ และยังสอดคล้องกับ มณิศา วศินารมย์ (2565 : 43) ได้อธิบายว่า การสร้างสรรค์นาฏกรรมไทยจากการผสมผสานมากกว่าหนึ่ง จารีตเป็นการสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงที่มีการเลือกผสมจารีตทั้งที่ชาติพันธุ์เดียวกันแต่ต่างชาติพันธุ์ เช่น การแสดงพื้นบ้านของกรมศิลปากร การแสดงละครใน และการแสดงละครดึกดำบรรพ์ เป็นต้น

การออกแบบลีลาท่ารำ โดยการนำแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทยที่ได้รับการสืบทอดมาแต่อดีตและท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ผสมผสานการเคลื่อนไหวร่างกายแบบนาฏศิลป์ต่างสกุล เพื่อให้เกิดเป็นนาฏยลักษณะเฉพาะที่มีต้นเค้ามาจากรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่สามารถสะท้อนความเป็นตัวตนและความเป็นปัจจุบัน อีกทั้ง ท่าร่ายยังเป็นส่วนสำคัญที่ใช้แทนการสื่อสารสื่อความหมาย สื่ออารมณ์ความรู้สึก และสื่อถึงความงาม ซึ่งสอดคล้องกับศักย์กวิณ ศิริวัฒนกุล (2565 : 65) ได้อธิบายว่าในการสร้างสรรค์กระบวนการทำนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย เป็นการนำแม่ท่าหรือท่าเลียนแบบธรรมชาติที่มีการสืบทอดมาจากอดีตมาจัดวางไว้ในส่วนประกอบที่เป็นท่าหลัก อาจมีความสอดคล้องกับนิยามของ นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในส่วนที่แสดงออกถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรม เพราะเป็นสิ่งที่ถูกสั่งสมมานับร้อยปีการบรรจเพลง ดนตรีถือเป็นเครื่องกระตุ้นลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกาย การออกแบบทำนองเพลงของนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย จังหวะของดนตรีไม่ใช่ตัวกำหนดควบคุมการออกแบบการเคลื่อนไหวทั้งหมด แต่เป็นส่วนที่ช่วยส่งเสริมการแสดงให้มีอรรถรสมากขึ้น ก่อนการออกแบบท่ารำ ควรมีการฟังเพลงเพื่อวิเคราะห์เสียงที่ปรากฏในเพลงที่นำมาใช้เพื่อการสร้างสรรค์ อีกทั้ง ต้องคำนึงถึงเสียงประเภทต่าง ๆ ที่ประกอบ

ขึ้นในเพลง เช่น เสียงประสาน เสียงร้อง เป็นต้น เพื่อให้ทำทางมีความสอดคล้องกับทำนองเพลงและมีความหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับ ดารณี จันทมิไช (2562 : 395) คนตรีมีความสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดง เพลงสามารถช่วยส่งเสริมอารมณ์ความรู้สึกที่สอดคล้องไปกับท่วงท่าได้

การออกแบบเครื่องแต่งกาย สามารถอ้างอิงจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือใช้ลักษณะการเทียบเคียงเพื่อเป็นหลักฐานการอ้างอิงถึงแหล่งที่มา เครื่องแต่งกายนอกจากจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการแสดงแล้ว ยังสามารถเป็นตัวกำหนดการเคลื่อนไหวของกระบวนท่ารำด้วยเช่นเดียวกัน โดยเครื่องแต่งกายจะต้องมีความเหมาะสมกับเนื้อหา อีกทั้ง เครื่องแต่งกายยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบความงามทางด้านศิลปะยุคสมัย ฐานะทางสังคม เพศ อายุ วัย และสถานะ ซึ่งสอดคล้องกับ วัฒนะ จุฑะวิภาค (2556 : 117) ได้อธิบายถึงการออกแบบเครื่องแต่งกายว่า การออกแบบเครื่องแต่งกายเรื่องของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความรู้สึกและภูมิปัญญาของคนในชุมชน เอกลักษณะการแต่งกายเป็นรากฐานส่วนหนึ่งของคนในสังคมและถ่ายทอดจินตนาการตามความเป็นมาของสังคม ยังสอดคล้องกับ ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2548 : 50-51) ได้กล่าวว่า ความงามในศิลปะเป็นผลงานทางทักษะที่ผ่านกระบวนการทางปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์และยุคสมัยเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจเป็นพื้นฐาน หรือกล่าวได้ว่าศิลปะไม่ใช่ธรรมชาติ แต่ศิลปะได้อาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยหนึ่งในแง่เป็นแหล่งคลาไครทางการสร้างงานศิลปะนั่นเอง

อุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นส่วนเสริมในการสื่อสารหรือสื่อความหมายของการแสดงให้มีความเด่นชัดขึ้นทุกสิ่งที่น่าสนใจประกอบการแสดงมีส่วนในการกำหนดท่าทางการเคลื่อนไหว ความสวยงาม และเหตุผลในการเล่าเรื่อง ให้มีความน่าสนใจและตื่นตาดังยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Sandry Cerny Minton (1997 : 116) ได้กล่าวว่า อุปกรณ์ คือ วัตถุที่แยกออกจากเครื่องแต่งกายของนักแสดง แต่นั่นก็เป็นส่วนหนึ่งในการแสดงหรือการออกแบบเชิงพื้นที่ในการออกแบบท่าเต้นหรือก่อให้เกิดความหมายของการแสดงนั้น ๆ

การออกแบบการเคลื่อนไหวบนเวที เป็นส่วนที่สำคัญในการสร้างสรรค์การแสดง สิ่งที่ต้องคำนึง คือ รูปแบบของแถว และวิธีการแปรแถว ซึ่งการแปรแถวควรนำหลักการจัดวางทางทัศนศิลป์มาใช้เป็นหลักในการออกแบบ อันได้แก่ ความมีเอกภาพ ความสมดุล ความกลมกลืน และความแตกต่างของการเคลื่อนไหวร่างกายการตั้งซุ่ม และการแปรแถว โดยพิจารณาจากการจัดวางบนพื้นที่ของเวที และเนื้อหาที่ต้องการสื่อสาร การสร้างความสมดุลในภาพรวมด้วยการจัดวางน้ำหนัก ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริมงคล นาฏยกุล (2557 : 69) ได้อธิบาย การใช้พื้นที่ไว้นักสร้างสรรค์ต้องคำนึงถึงเรื่องการใช้พื้นที่ อาจเป็นพื้นที่เดียวกันกับผู้ชมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของขนาดพื้นที่ ที่เล็กหรือใหญ่ ตลอดจนความกว้างหรือความยาวของพื้นที่ นักแสดงจะต้องเคลื่อนไหวบนเวทีเพราะจะส่งผลต่อการออกแบบจำนวนนักแสดงที่เหมาะสมต่อขนาดของพื้นที่ ตลอดจนทิศทางและลีลาการเคลื่อนไหวร่างกาย

การออกแบบแสงสำหรับการแสดง แสงเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนอารมณ์ของผู้แสดงตลอดจนเหตุการณ์และช่วงเวลาในการแสดงบนเวทีให้ผู้ชมรับรู้ได้ตามจินตนาการ ซึ่งสอดคล้องกับ ชนิตา จันทรัมย์ (2561 : 187) ได้อธิบายไว้ว่าแสงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสามารถสื่ออารมณ์ของตัวละครให้มีความชัดเจนมากขึ้น เป็นการสื่อให้รับรู้ถึงอารมณ์ต่าง ๆ เช่น อารมณ์เศร้า อารมณ์สนุกสนาน และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการแสดง

นักแสดงที่ใช้สำหรับการแสดง นักแสดงถือว่าเป็นสื่อกลางระหว่างนักแสดงหรือผู้สร้างงานกับผู้ชม ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ นักแสดงต้องรู้จักการใช้จินตนาการสามารถถ่ายทอดอารมณ์ ลีลาท่าทาง และเรื่องราวให้ผู้ชมเข้าใจและเชื่อว่าสิ่งที่ปรากฏอยู่ตรงหน้านั้นเป็นเรื่องจริงแสดงให้เห็นว่า นักแสดงสามารถเข้าถึงศิลปะการแสดงได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ รักษิณี อัครตะเมฆ (2563 : 133) ได้อธิบายว่า แนวทางในการคัดเลือกนักแสดงเป็นปัจจัยหนึ่งในการสร้างสรรค์ผลงานที่ผู้สร้างสรรค์สามารถคัดเลือกนักแสดงได้จากเงื่อนไขหรือข้อกำหนดที่สร้างสรรค์ระบุตัวนักแสดงที่เหมาะสม

สมกับการแสดง อาทิ ความสามารถทางศักยภาพร่างกาย ไหวพริบ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของนักแสดงการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย เป็นการนำเสนอผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นผ่านกระบวนการการสร้างสรรค์ที่เป็นระบบ โดยมีการประเมินเพื่อแก้ไขปรับปรุงการออกแบบอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ผลผลิตที่ออกมามีความสมบูรณ์ ด้วยการนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ และนำผลมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้งานมีความสมบูรณ์ ตรงกับเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับ ธัญญนันท์ เนาวรัตน์ (2565 : 225) ได้อธิบายไว้ว่า การสร้างสรรค์นาฏกรรมร่วมสมัยผ่านกระบวนการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน ก็จะทำให้การทำงานในแต่ละขั้นสัมพันธ์กันอย่างลงตัว ผลที่ได้จากการทำงาน คือ ภาพของการแสดง นำเสนอการแสดงผ่านจอดิจิทัล ในระบบออนไลน์ทำให้ผู้ชมได้รับชมการแสดงหลายมิติผู้ชมเข้าถึงการแสดงได้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

บริบทพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ยังพบอีกหลากหลายพื้นที่ ที่ยังไม่ได้รับการศึกษาและจดบันทึกเพื่อเป็นหลักฐาน ด้วยการศึกษาลักษณะทางประวัติศาสตร์โบราณสถาน ร่องรอยทางวัฒนธรรมเป็นองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ที่สามารถนำสู่การสร้างสรรค์การแสดง การสร้างสรรค์นาฏกรรมเพื่อเป็นองค์ความรู้ในทางวิชาการ จะทำให้พื้นที่เหล่านั้นกลับมาชีวิตผ่านการบอกเล่าเรื่องราวผ่านการแสดง จึงควรศึกษาวิจัยพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อนำมาต่อยอดทั้งทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยผ่านการสร้างสรรค์นาฏกรรม

เอกสารอ้างอิง

- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2548). *การวิจัยทางศิลปะ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- ชนิดา จันทร์งาม. (2561). *การสร้างสรรค์นาฏศิลป์เพื่อสะท้อนภาพลักษณ์ของสตรีอีสานผ่านการชมหนังกลางแปลง*. วิทยานิพนธ์.
- ดารณี จันทร์ไชย. (2563). *เพื่อนผู้ไทในจังหวัดกาฬสินธุ์*. ลพบุรี: โรงพิมพ์นาฏดุริยางค์.
- ธัญญนันท์ เนาวรัตน์. (2565). *เทวะ ภูพระอังคาร : การสร้างสรรค์นาฏกรรมร่วมสมัยจากใบเสมา วัดเขาอังคาร จังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์.
- มณิศา วศินารมย์. (2565). *อำนาจ วัฒนธรรม: รำวงมาตรฐาน. วิถีพัฒนศิลป์*.
- รักษ์สินี อัครศวะเมฆ. (2563). *นาฏศิลป์กับการประยุกต์อุปกรณ์ตามแนวคิดหลังสมัยใหม่. บทความวิจัย*
- วัฒนะ จุฑะวิภาค. (2556). *ศิลปะการออกแบบตกแต่งภายใน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- วรรณัย พงศาชลากร. (2560). *บูรณะธัญญาแรกนาขวัญที่ปราสาทพนมรุ้ง*. สืบค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2566, จาก <https://www.oknation.net/post/detail>.
- ศักย์กวิน ศิริวัฒนกุล. (2565). *การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในนิทรรศการ “108 พันก้าว” ครอบรอบ 108 ปี โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย*.
- ศิริมงคล นาฏยกุล. (2557). *นาฏศิลป์ตะวันตกปริทัศน์*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุขสันติ แวงวรรณ. (2565). *การสร้างสรรค์งานทางนาฏศิลป์. ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา*.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. (2549). *ปราสาทเขาพนมรุ้งศาสนบรรพตที่งดงามที่สุดในประเทศไทย*. สมุทรปราการ : สนพ. เรือนบุญ
- Sandry Cerny Minton. (1997). *Choreography: A Basic Approach Using Improvisation*. Human Kinetics.